תנ״ך · ראשונים · רד״ק · נביאים

רד"ק על נחום

רבנו דוד קמחי [הרד"ק]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רד"ק על נחום

רבנו דוד קמחי [הרד"ק]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רדק-על-נחום/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פסוק א 4
פסוק ב 4
פסוק ג 4
פסוק ד 5
פסוק ה 5
פסוק ו 5
פסוק ז 6
פסוק ח 6
פסוק ט 6
פסוק י 6
פסוק יא 7
פסוק יב 7
פסוק יג 7
פסוק יד 7
פרק ב 8
פסוק א 8
פסוק ב 8
פסוק ג 8
פסוק ד 8
פסוק ה 9
פסוק ו 9
פסוק ז 10
פסוק ח 10
פסוק ט 10
פסוק י 10
פסוק יא 11
פסוק יב 11
פסוק יג 11
פסוק יד 11
פרק ג 12
פסוק א 12
פסוק ב 12
פסוק ג 12
פסוק ד 13
פסוק ה 13
פסוק ו 13
פסוק ז 13
פסוק ח 13
פסוק ט 13
פסוק י 13
פסוק יא 14
פסוק יב 14
פסוק יג 14
פסוק יד 14
פסוק טו 14
פסוק טז 15
פסוק יז 15
פסוק יח 15
פסוק יט 16

פרק א

פסוק א

משא נינוה ספר חזון נחום האלקושי. זאת הנבואה נאמרה על נינוה ונינוה היתה למלך אשור כמו שכתוב מן הארץ ההיא יצא אשור ויבן את נינוה ומלך אשור הרע לישראל והגלה אותם מארצם והקדוש ברוך הוא נקם נקמתם על ידי נבוכדנצר שהחריב מלכות אשור ואמרו רבותינו ז"ל שנה ראשונה שמלך נבוכדנצר כבש את נינוה שנייה כבש את יהויקים ונחום זה הנביא לא אמר הכתוב באיזה דור נתנבא וקרא אלקושי מתיחס אל עירו או אל אבותיו ובסדר עולם יואל נחום חבקוק נתנבאו בימי מנשה ולפי שלא היה כשר מנשה לא נקראו על שמו וחי"ת חזון נקודה בשוא ופתח כי הוא סמוך כמו חזון ישעיהו ויונתן תרגם מטל כס דלוט וגו':

פסוק ב

אל קנא ונוקם ה'. מקנא הוא בעבור עמו. כמו שאמר ויקנא ה' לעמו כי רואה אותם בצרה גדולה בגלותם:

ונוקם. שיקח נקמות מאת מלך אשור ומזרעו כי אף על פי שברצון האל יתברך הגלה כמו שאמר הוי אשור שבט אפי הוא הוסיף להרע יותר מן הראוי כמו שאמר אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה:

נוקם ה' וגו'. כפל הענין לחזק וי"מ כי זכר ג' נקמות כנגד ג' גליות שהגלה מלך אשור את ישראל וצריו ואויביו הם מלכי אשור במקום הזה וכן עשה לכל צרי ישראל כמו שעשה למלך מצרים ולמלך בבל ולשאר המריעים לישראל ואויבי ישראל הם אויבי האל וצריו:

ונוטר. כמו שומר ר"ל אף על פי שאינו לוקח נקמתו מאויביו מיד שומר הוא העון להם עד זמן שיקח נקמתו מהם או מבניהם. קנא תאר כמו כי ה' קנא שמו אלא שהם שני משקלים:

פסוק ג

ה' ארך אפים. כך היא מדתו שמאריך כעסו לרשעים:

וגדול כח. גדול כח הוא לסבול כעסו שלא ינקם מיד וכן אמר משה רבינו עליו השלום יגדל נא כח ה' ואמר אחריו ה' ארך אפים גדול כתיב בויי"ו וקרי בלא וי"ו בקמץ חטף הדל"ת מפני סמיכותו על מלה מלעיל:

ונקה לא ינקה. אף על פי שמאריך אפו לרשעים כמו שהאריך למלכי אשור ולסוף לקח נקמתו מהם:

ה' בסופה ובשערה דרכו. כשבא על אויביו להשחיתם קל מהרה ברגע יבא כמו שבא הסופה והסערה:

וענן אבק רגליו. ענינו ענין חשך כמו ויהי הענן והחשך אבק רגליו הגזרות הבאות מסבתו על האויבים הם להם לחושך ואפלה והמשילם לאבק הנופל מתחת הרגלים:

פסוק ד

גוער בים ויבשהו. ואיך לא יעשה במלכי אשור כרצונו והנה הוא גוער בים שהיא בריאה עצומה בבריאות הארץ וכשירצה ישיבהו יבשה כמו שעשה בים סוף ואמר בו לשון גערה כאדון הגוער בעבדו וכן אמר ויגער בים סוף ויחרב והנה יהפך הטבע והמנהג כל שכן שישליט אומה באומה להשחיתה שאין בזה הפך טבע והמנהג:

וכל הנהרות החריב. ואם בים כחו ויכלתו להפך טבעו כל שכן בנהרות שאינם עצומים כמו הים ויחריב אותם וישיבם יבשה כשירצה בהפך הטבע כמו שעשה בירדן ובלא הפך טבע כאשר יעצור השמים ולא יהיה מטר וייבשו הנהרות:

אמלל בשן וכרמל ופרח לבנון אמלל. ואז בעצירת המטר אמלל מקום המרעה ולא יהיה עשב ודשא וכל ירק וכן פרחי עצי הלבנון ייבשו, ואף על פי שפי' הפסוק כמשמעו הנה הוא משל על מלכי האומות ועל המון העמים ויבשהו מן הדגוש משפטו וייבשו בהנעת שני יודי"ן ומפני כובד התנועה הפילו יו"ד השרש והטילו תנועתה על יו"ד האיתן ואדוני אבי ז"ל כתב כי הוא מבנין הפעיל משפטו וייבשהו:

פסוק ה

הרים. אפי' ההרים שהם העמודים שביסוד העפר רעשו ממנו כשירצה ירעשו ויפלו וזהו כשיהיה רעש הארץ והכל ברצונו:

התמוגגו. נמסו:

ותשא הארץ. ותשרף כמו וישאם דוד ואנשיו אלא שזה פעל עמד והענין חרבן הארץ כמו שאמר גפרית ומלח שרפה כל ארצה וגו' כאלו היא שרופה שלא יעלה בה כל עשב או שתהיה ממש כסדום ועמורה:

פסוק ו

לפני זעמו. מבואר הוא כאשר לפניו:

חמתו נתכה כאש. והאש אינה נתכת אבל היא מתכת אלא פירוש חמתו נתכת על אויביו כדבר הנתך מפני האש וכן תרגם יונתן ועוד נוכל לפרש נתכה כאש בלא חסרון ור"ל אש הברקים שהיא נתכת ורצה מלמעלה למטה כרגע וכן אמר כברקים ירוצצו ואמר בדרך משל על חמת האל הנתכת על אויביו וישלח חצים ויפיצם ברק ויהמם או

פירושו כמו הפוך חמתו כאש נתכ' כלומר חמתו שהיא כאש נתכה על אויביו והצורים נתצו ממנו כמשמעו או הוא דרך משל כמו שפירשנו:

פסוק ז

טוב ה'. טעם הפסוק נמשך עד סופו ר"ל ישראל שהם חוסים בו יהיה האל טוב להם ויהיה להם למעוז ביום צרת מלכי אשור כי אף על פי שתחרב מלכות אשור ישראל שהם בגלות בארצם ימלטו מחרב נבוכדנצר:

ויודע חוסי בו. יודעם ומכירם לטובה ומשגיח עליהם וכן כי יודע ה' דרך צדיקים חוסי בו נסמך על אות השמוש וכן כל חוסי בך הרי בגלבוע גמולי מחלב והדומים להם:

פסוק ח

ובשטף עובר. מקומה של נינוה שזכר ישטוף אותה בפעם אחת בשטף עד שיעשה כלה מקומה שלא יהיה ניכר מקומה שהיא שם עיר מושב:

ירדף. פעל יוצא לשלישי האל מרדף והחושך רודף והאויבים רדופים וחשך היא משל לצרה הגדולה:

פסוק ט

מה תחשבון. אמר כנגד אויביו שהם אנשי נינוה מה תחשבון אתם על ה' הגוזר עליכם רעה זאת תחשבון כי לא יוכל לעשות זאת כמו שאמר מלך אשור כי יציל ה' את ירושלם מידי:

כלה הוא עשה. דעו כי כלה הוא עושה אתכם:

לא תקום פעמים צרה. כי בפעם אחת יכלה אתכם:

פסוק י

כי עד סירים סבוכים. יבאו להיות משל עד סירים סבוכים כלומר הקוצים הסבוכים יחד כי לא יוכל אדם לקחתם ממקומם כמ"ש כי לא ביד יקחו ומה יעשה אדם בהם ישרפם באש במקומם כמו שרוף ישרפו בשבת כן יהיו בני אשור שהיו מכאיבים בני העולם כמו הנוגע בקוצים ובבא עת חרבנם יכלו שלא ישאר בהם דבר כמו הסירים או כמו הקש היבש שמלא עתו לקצור שישרף במהרה קל מאד ולא ישאר לא מהסירים ולא מהקש לא פחם ולא דשן כי לא יעשו פחם לדקותם וגם מעט הדשן שיעשו הולך ברוח קל מהרה כן יהיו בני אשור ומה שאמר וכסבאם סבואים ר"ל שיהיו כמו השכורים נופלים בארץ שלא יהיה בהם כח להלחם כנגד אויביהם הבאים עליהם ואכלום במהרה כמו הסירים או כקש יבש מלא:

פסוק יא

ממך יצא. אמר כנגד נינוה כל זה הגמול יהיה לך על רעתך שעשית לישראל וממך יצא המלך שהיה חושב על ה' רעה שעלה על א"י והשחיתה וחשב ללכד ירושלם ופי' על ה' על עם ה' גם על ה' בתחילה חשב רעה שאמר שלא יוכל להציל את ירושלם מידו והיה חושב ויועץ על ה' יתברך רעה ודבר בליעל:

פסוק יב

כה אמר ה'. אמר כנגד ירושלם אם שלמים אם מחנה אשור הבאים עליך שלמים כמו שהם בשלום לא יפחדו מאדם כי כל הארצות כבשו:

וכן רבים. וכמו כן רבים הם במספר וכן נגוזו ועבר כן יהיו נגזזים במהרה ועבר כל חילם וכחם וכן אמר ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו':

ועניתיך. ואם עניתיך על ידו כי כל ארץ ישראל כבש זולתי ירושלם לא אענך עוד לא אענך עוד על ידו כי הוא וכל חילו יכלו:

פסוק יג

ועתה אשבור מטהו. המוט והעול שהיה מרים על צוארך עתה אשברהו וכפל הענין במ"ש ואמר ומוסרותיך אנתק ואמר מוטהו ואמר מוסרותיך כי הכנויים יבאו בשמו' עם הפועל ועם הפעול וכן ושמחתים בבית תפילתי שמעתי את תפילתך:

פסוק יד

וצוה עליך. אמר כנגד מלך אשור:

לא יזרע משמך עוד. כי לא ישאר ממך זרע נקרא בשם המלוכה כי מלך אשור הכוהו בניו בחרב והמה ברחו ונמלטו ארץ אררט:

מבית אלהיך אכרית פסל ומסכה. כי בבית נסרך אלהיו נהרג וכיון שנהרג שם בטלו אותו הבית מהיות שם עוד פסל ומסכה ואחר שנהרג שם ברצון האל יתברך שהעיר רוח בניו להרגו שם הרי הוא כאלו האל ית' הכרית משם פסל ומסכה וכן אשים קברך ופי' שם בבית אלהיך אשים קברך:

כי קלות. היית נקלה ונבזה כי בניך יהרגוך ועוד בבית אלהיך זה יותר קלון ובזיון זהו עונש כי הקילותני בדבריך ואמרת כי לא אוכל להציל את ירושלים מידך ושמתני כאלהי גויי הארצות:

פרק ב

פסוק א

הנה על ההרים. במות סנחרב בשרו בארץ יהודה שישבו בעריהם כבראשונה וילכו לחוג בירושלם ולזבוח זבחיהם ולשלם נדריהם כי לא יוסיף עוד סנחרב לעבור בארצם כי כבר מת:

כלה נכרת. כי גם בניו ברחו ולא יוסיף עוד לבא:

פסוק ב

עלה מפיץ. המפיץ שעלה על פניך נכרת והוא סנחריב שהפיץ בניך בגלות:

נצור מצורה. המצורות והערים הבצורות שתפש מלך אשור והחריבם נצרו ושמרו אותם לא תניחום הפקר שובו ושבו בתוכם ולא תפחדו עוד ממלך אשור, מצורה ענין חוזק וכן ויבן ערי מצורה ביהודה:

צפה דרך. צפו דרך שהיה בא בה כי לא תראוהו עוד נצור צפה מקור וכן חזק אמץ:

חזק מתנים אמץ כח מאד. חזקו מתניכם ואמצו כח כי לא תיראו עוד ממנו ופי' אמץ כח אמצו כחכם בלב טוב ובבטחון שתבטחו בה' ית' וכן איש דעת מאמץ כח:

פסוק ג

כי שב ה' את גאון יעקב. אם כדברי ר' יונה ז"ל יהיה יוצא כמו ושב ה' את שבתוך והדומים לו ואם כדברי ר' יהודה יהיה ענין הנחה והשקט ואמר כי במות סנחריב ישוב גאון יעקב כמו שהיה זהו כגאון ישראל כי ישראל הוא יעקב וזהו בימי חזקיהו גאון יעקב היא ירושלם וארץ יהודה כמו את גאון יעקב אשר אהב סלה שהוא אומר על ירושלים כמו שאומר אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב:

בקקום בוקקים. האויבים הריקום מכל טוב והנה הוא פעל יוצא גפן בוקק פעל עומד:

וזמוריהם שחתו. נטיעותיהם וזמוריהם שחתו שנה בשנה בבאם בארצם כמו שאמר וישחיתו את יבול הארץ וי"ת וזמוריהם כמו מזמרת הארץ שתרגם וקרוי תושבחתיהון חבילו:

פסוק ד

מגן גבוריהו. אמר על חיל נבוכדנצר הבאים על נינוה גבוריהו כמו גבוריו:

מאדם. אמר זה לשתי סבות וכן אנשי חיל מתולעים שפי' לבושים בגדים צבועים בתולעת שני האחת לגדולתם ורוב כבודם והאחת לפי שהוא צבע מבהיק ומירא בני אדם:

באש פלדות הרכב. הרכב הוא כאלו הולך באש פלדות כי גלגלי הרכב הם ברזל ובמרוצתם בדרכים על האבנים יוצא אש מתוכם מכח המרוצה וידמה שהרכב הוא באש פלדות ופלדות הוא כמו הפוך מן לפידי אש:

ביום הכינו. ביום שיכין נבוכדנצר את החיל לבא על נינוה כן תהיה תכונתו:

והברושים הרעלו. י"מ החניתות שהם עץ ברושים אמר כי סם המות, בראשם להמית מהר מי שיתקעו בהם כי עושים חניתות מברושים והם חדים בראשם ותוקעים אותם בגוף האדם כמ"ש ביואב ויקח שלשה שבטים ויתקעם בלב אבשלום:

הרעלו. מן תרעלה שמפרשים סם המות, ואדוני אבי ז"ל פי' תרעלה רעדה ופי' הרעלו רעדו ופי' ברושים שרי עיר של נינוה וגדוליה כי הגדולים נמשלו לארזים ולברושים אמר כשיראו גדולי נינוה החיל תאחזום רעדה:

פסוק ה

בחוצות יתהוללו הרכב. כי לא יוכלו לצאת חוץ לעיר להלחם עם החיל כי רבים הם מהם וגבורים מהם והם הולכים תוך העיר בחוצות כהוללים ומשוגעים:

הרכב. ר"ל רוכבי הרכב והם הפרשים:

ישתקשקון ברחובות. ילכו בבהלה ברחובות העיר ופי' ישתקשקון יכו שוק בלכתם בבהלה:

מראיהן כלפידים. שיש להם בשת כי בא קצם ואין להם כח להלחם כנגד אויביהם ישוב מראה פניהם אדום כלפידים וכן אמר בבני בבל בעת מפלתם פני להבים פניהם כי מי שיש לו בשת יתאדמו פניו:

כברקים ירצצו. מרוב בהלה ירצצו ברחובות העיר מקצה אל קצה כי לא ידעו מה לעשות:

פסוק ו

יזכור אדיריו. נוכל לפרש על מלך נינוה כשיזכור האדירים שלו שילכו אל החומה יכשלו בהליכתם מרוב הבהלה כשימהרו ללכת אל החומה והנה הכן הסוכך אל החומה מבחוץ לחתור בקיר החומה ויתכן לפרשו גם כן על מלך בבל שיזכור אדיריו שילכו אל החומה לכבשה והנה מרוב מרוצתם כשימהרו ללכת אל החומה יכשלו בהליכתם וכשיהיו אצל החומה יכונה הסוכך לעמוד תחתיו ולחתור בחומה:

חומתה. הה"א במפיק ר"ל חומת נינוה:

הסוכך. הוא מכסה קרשים ועורות עליהם באים הנלחמים אל העיר ונכנסים תחתיו עד החומה וחותרים תחתי' החומה והוא מגן עליהם מן האבנים שמשליכים מעל החומה בהליכותם כתיב בוי"ו לשון רבות וקרי בהליכתם לשון יחידה:

פסוק ז

שערי הנהרות נפתחו. שערי המדינה היוצאים לנהרות נפתחו ששברו אנשי החיל הדלתות וכיון שנפתחו השערים האלה היכל המלך שהוא סמוך להם נמוג מכח המהלומות שהכו בשערים וי"ת גשרי נהרוותא וגו':

פסוק ח

והצב גלתה העלתה. ההיכל שהוצב בשלוה ימים רבים בנינוה עתה נמוג ונגלתה נינוה שהיתה מכוסה עד עתה שלא עבר בה זר והעלתה כמו נכרתה מן כעלות גדיש בעתו:

ואמהותיה. אמהות נינוה והן השרות הגדולות קראון אמהות שילכו כשפחות בגולה:

מנהגות. אשה אחותה:

מתופפות. ומכות על לבביהן על הכבוד שסר מהן וילכו בגולה כשפחות כן פירש אדוני אבי ז"ל זה הפסוק ות"י והצב ומלכתא רוצה לומר לפי שהיתה נצבת אצל המלך כמו שאמר נצבת שגל לימינך והנגיד רב שמואל פירש כי שם המלכה הצב:

גלתה. שהיתה נסתרת בחדר כמנהג המלכה והנשים הנכבדות כמ"ש כל כבודה בת מלך פנימה ועתה גלתה ויצאה מחדרה והעלתה על המרכבה להוליכה בגולה ואמהותיה מנהגות אותה ומנהמות בקול קינה כקול יונה מתופפות כמו שאדם מכה בתוף כן הם מכות על לבביהם כדרך הנשים הנוהות והמקוננות:

פסוק ט

ונינוה כבריכת מים מימי היא. ונינוה מימים קדמונים שהיתה היא בנויה מלאה מכל טוב כמו הבריכה שהיא מלאה מים והבריכה היא שאוספין בה המים או מי גשמים או מעין ות"י כבית כנישת מים מיומי קדם היא:

והמה נסים. ועתה יושביה נסים מהעיר הנמלטים ממנה בעת כבישת' וכשאומרים להם האויבים עמדו אין מי שמפנה פניו לקול קריאתם אלא נסים בכח:

פסוק י

בזו כסף בזו זהב. אמר הנביא כנגד הכשדים או אומרים איש לאחיו:

ואין קצה לתכונה. אין סוף לתכונת הממון שתמצאו ממה שהכין מלך נינוה וגדוליה ובזו הכסף כי הון רב תמצאו וי"ת ולית סוף לאוצריא:

כבוד מכל כלי חמדה. כלי כבוד תמצאו יותר מכל כלי חמדה שבעולם וי"ת ספו מכל מאני חמדתא נראה שהיה דעתו לפרש מן התכבדי כילק ובדברי רז"ל מכבדין בין המטות כלומר כבדו העיר מכל כלי חמדה כלי בחירק לשון יחיד:

פסוק יא

בוקה ומבוקה. ענין ריקות והכפל לחזק כי מבוקה כמו בוקה אלא שנוספה בו המ"ם הנוספת על השמות וכן ה' עוזי ומעוזי:

ומבולקה. כרותה ואמר על נינוה שתהיה ריקה מכל טוב ונכרתת:

ולב נמס. וכן יושביה יהיה להם לב נמס:

ופיק ברכים. הוא כשלון כמו לפוקה ולמכשול ופי' פיק ברכים כי כשמפחד אדם מאד ונבהל ארכבותיו נוקשות זו בזו מרעדה ורתת וכת"י ונקוש רכובין וכן אמר בבלטשצר וארכבותיה דא לדא נקשן:

קבצו פארור. ענין שחרות פירשנוהו בנבואת יואל:

פסוק יב

איה מעון אריות. כן יאמרו הגוים בחרבן נינוה כי היא היתה מעון אריות כי ממנה היו יוצאים אנשים כאריות טורפים בני העולם ומביאים הטרף לנינוה כי היא מעון לאריות ומרעה לכפירים:

אשר הלך אריה לביא שם. אריה ולביא כמו שמש ירח:

גור אריה. כלם הלכו שם בטרפם ואין מחריד אותם וי"ת דהוו אזלין מלכיא תמן בניהון שבקין:

פסוק יג

אריה טורף בדי גורותיו. כדי להספיק לגורותיו כמו די השיב לו גורותיו משל לבני':

ולבאותיו. משל לגבירות:

ומחנק ללבאותיו. מחנק החיות בעבור לבאותיו וכן הענין משל למלך נינוה ושריה וגדוליה שהיו מביאים שלל העמים לנינוה:

פסוק יד

הנני אליך. אמר לנינוה הנה אשים פני אליך להשחיתך:

והבערתי כעשן רכבה. ר"ל באש גדולה שנראה עשנה מרחוק ויונתן תרגם ואדליק באישתא רתיכך רכבה שהיתה מתגאה ברוב רכב ופרשים:

וכפיריך. משל לבני החיל:

טרפך. שהיית טורפת בני הארץ:

ולא ישמע עוד קול מלאככה. מלאכיך, שהיו מרימים קול על ארצות העמים ליראם ולבהלם כמו שעשה רבשקה על ירושלם שדבר עליהם גבוהות והפחידם גם על האל ית' דבר ואמר שלא יוכל להציל ירושלם מיד מלך אשור ודקדוק מלת מלאככה צר"י הכ"ף האחרונה מקום קמץ והה"א כמו אשר צויתי אותכם והדומים לו ואף על פי שזכר בפסוק לשון נקבה ומלאככה לשון זכר לשון נקבה הוא כנגד העיר ולשון זכר הוא כנגד המלך שהוא סנחריב ור' יונה כתב שצר"י מקום חירק והוא כמו מלאככי על משקל נעוריכי תחלואיכי:

פרק ג

פסוק א

הוי עיר הדמים. הוי לשון קריאה, או הוא כמו אוי וכת"י ווי:

כחש. שמכחשין ומשקרים איש באחיו וכן מלאה פרק והוא כמו גזל שפורק דבר מיד אחר וכן ופרקת עולו פורק ואין מציל:

לא ימיש טרף. לא ימיש מתוכה טרף כי בכל יום ויום טורפים:

פסוק ב

קול שוט. ועתה ישמע מהאויבים הבאים עליהם קול שוט שמכים הפרשים הסוסים לרוץ:

וקול רעש אופן. שממהרים ללכת לבא העיר:

דוהר. כמו דהרת אביריו והוא כשמכה הסוס בארץ בכח ברגליו:

מרקדה. מרוב מרוצתה כאלו מרקד':

פסוק ג

פרש מעלה. פירוש מעלה להב חרב וי"ו ולהב כוי"ו וישא אברהם את עיניו וי"ת בחסרון מלה מסיק להוב וצלהוב סיפין וצחצוח מורנין:

ורוב חלל. שיעשו הפרשים:

וכבד פגר. כמו רב חלל ענין כפל במלות שונות כי כבד הוא ענין רבוי כמו עמך הכבד הזה והדומים לו ופגר כמו חלל כי לא יקרא הגוף פגר אלא כשהוא מת:

ואין קצה לגויה יכשלו בגויתם. האויבי' יכשלו בגויית החללים אבל לשון גויה יבא ג"כ בגוף החי:

פסוק ד
מרוב זנוני זונה. כל זה בא לה מרוב הרעות שעשתה ודמה אותה לזונה כי הזונה עושה כן מוכרת הזונים אחריה בכשפיה ובהתיפותה בפניהם ועושה בהם כרצונה וכן עשתה היא בגויי הארצות:

פסוק ה
הנני אליך. לפי שדמה אותה לזונה דמה חורבנה לקלון הזונה:
מערך. כמו ערותך. והוא מן כמער איש:

פסוק ו
והשלכתי. שקוצים דברי תיעוב וניבול להשחית יופיך ולהמאיסך לכל העולם:
ושמתיך כראי. כזבל כמו והסי' את מוראתו ויונתן תרגם ואשוינך מכערא לעיני כל חזך:

פסוק ז
והיה כל רואיך ידוד ממך. כל אחד מהם ידוד וירחק ממך לרוב קלונך ואמר שדדה נינוה נינוה שהיתה מושלת בגוים עתה שדדה והשי"ן נקראת בקמץ חטף:
מי ינוד לה. מאין אבקש מנחמים לך כי כלם שמחים למפלתך מפני הרעות שעשית להם:

פסוק ח
התיטבי מנוא אמון. אמר איך היית בוטחת בגדולתך ובגאונך ובהיותך עיר בצורה ונהרות סביב לך כמו שאמר שערי הנהרות נפתחו וכי טובה את מנוא אמון והיא אלכסנדריא של מצרים וכן תרגם יונתן האת טבא מאלכסנדריא רבתא:
היושבה ביאורים. בין היאורים ישבה שהם סביב לה גם נכנסים בעיר מתחת הארץ שלא היתה יראה ממצור לפיכך אמר היאורים מים סביב לה בין היאורים ומי הים היו מקיפים אותה מים ופי' ואמר אשר חיל ים פי' חומות ים לה וכפל הענין לחזק ואמר מים חומותיה עכ"ז לכדה נבוכדנצר כשכבש ארץ מצרים:

פסוק ט
כוש עצמה. העי"ן נקרא בקמץ חטף כמו עצמה ירבה אמר וכן כוש שהיתה לה עצמה:
ומצרים ואין קצה. וכן מצרים שאין קצה לעם אשר בה וכן פוט ולובים שכולם היו בעזרתך עתה נפלה ביד נבוכדנצר:

פסוק י
גם היא. נא אמון וכוש ומצרים כל אחת מהם הלכו בגולה גם את תלכי בגולה כמוהם כי אין את טובה מהם ואמר בגולה ואמר בשבי כפל הענין במ"ש לחזק הענין:

ידו גורל. שרשו ידד בשקל רבו משערות ראשי רכו דבריו משמן ופי' השליכו כן כתבו רבי יהודה ורבי יונה ז"ל ואדוני אבי ז"ל כתב כי שרשו ידה והוא אית"ן מבנין הפעיל כמו וידו אבן בי ומשפטם יידו ויידו היו"ד הכתובה יו"ד אית"ן והיו"ד פ"א הפעל נבלעת בדגש:

רתקו בזיקים. מן עשה הרתוק ורתוקות כסף ופירש אסרו בשלשלאות כי זקים הם שלשלאות והם רתוקות וכאשר אמר רתקו בזיקים הוא תוספת ביאור כי די לו ברתקו וכן כמוהו למען בצוע בצע עשקו עשק ומעלה מעל ויצם דוד צום והדומים להם:

פסוק יא

גם את תשכרי. גם את כמו נוא ומצרים תשתה כוס התרעלה ותשכרי ממנו:

תהי נעלמה. כלומר כאלו לא היית על דרך ושתו ולעו והיו כלא היו תהי כמו תהיי או היא נסתרת כי דרך המקרא לדבר לנכח ושלא לנוכח בפסוק אחד:

גם את תבקשי מעוז מאויב. מפחד האויב תבקשי מעוז ומבצר להשגב בו:

פסוק יב

כל מבצריך. ומה יועילו לך מבצריך כי כלם יהיו נוחים להכבש כמו התאנים המבושלים כי במעט תנועה שיניע האדם את האילן יפלו:

על פי אוכל. המניע אותם כן יפלו מבצריך ביד אויב:

עם בכורים. כמו ובכורים וכן אדמוני עם יפה עינים כמו ויפה והמשיל המבצרים לתאנים שיתאוה אדם להם ויותר כשהם בכורים שמצפה אדם להם ומתאוה יותר כן מצפה האויב למבצריך לכבש וי"ת כל כרכך וגו':

פסוק יג

הנה עמך נשים בקרבך. כמו הנשים שאין בהם כח להלחם:

פתוח נפתחו. כלומר נראה כאלו נפתחו מאליהם כי קל מהרה ישברון ופתחום האויבים וכאלו אש אכלה בריחיך:

פסוק יד

מי מצור שאבי לך. כלומר עשי לך כל מה שתוכלי לעשות כי לא יועילך:

באי בטיט. לרמסו לעשות ממנו הלבנים וכפל הענין במ"ש ואמר רמסי בחומר:

החזיקי מלבן. כמו כבשן הלבנים ששורפים אותם בו:

פסוק טו

שם. מבצריך:

תאכלך אש. האויב:

תאכלך כילק. כמו הילק שאוכל התבואה עד כלה:
התכבד כילק. התכבד מקור התכבדי צווי כנגד נינוה והם ענין רבוי כלומר מה יועילך אם התרבית בעם כבד כי לא יועילו ולא יצילו, וי"מ התכבד המכבדי מדברי רז"ל מכבדין בין המטות מכבדות של תמרה כי הילק והארבה מכבדין השדה מן התבואה ות"י יחפונך כקומצ' יחסלונך כגוב':

פסוק טז

הרבית. אמר מה יועילוך סוחריך שהרבית בתוכך ככוכבי השמים כי כמו הילק שפשט בארץ ואחר כך עף קל מהרה כן עפו הם ואבדו ולא הועילם עושרם:

פסוק יז

מנזריך. גדוליך וקציניך מענין נזר ודגש הנו"ן לתפארת הקריאה וכמוהו רבים:
וטפסריך. כמו שריך או נגידיך וכן ופקדו עליה טפסר והוא בחיר"ק הטי"ת וזה פתח הטי"ת ואחד הוא במשקלה ובענין המשילם לארבה שמנהג הארבה שיחנו וידבקו בכותלים ביום קרה ובחום היום ילכו ולא ישאר אחד ולא נודע בכותלים מקומו אים ולא ניכר בגדרות אנה חנו ולא נודע גם כן איה הם כלומר אנה הלכו ועפו קל מהרה ואמר מקומו על כל אחד מהם ואמר אים על כלם וכן שרי נינוה וגדוליה שהיו חונים בהשקט וכשיבא האויב עליהם לא תועילם עשרם וגדולתם מי שברח ברח מי שנהרג נהרג לא נודע מי הוא הגדול והשר:
כגוב גובי. כמו גובים וכן וקרע לו חלוני כמו חלונים:
והדומים לו. ותרגום ארבה גובאים ומה שאמר כגוב גובי ר"ל המין הגדול שבמיני הארבה כמו מלך מלכים:
בגדרות. הם כותלי הגנים והכרמים והוא קבוץ מן יושבי נטעים וגדרה:
ונודד. מפעלי הכפל מבנין הדומה למרובע לפי שהוא פתח כמו אשר עולל לי אבל נודד פועל עומד כן כתבו רבי יונה ואדוני אבי ז"ל כתב שהוא לא נזכר שם פעלו מנחי העי"ן כמו באין תהומות חוללתי ועניני ענין תנועה כמו נדדו מני ותדד שנתי מעיני ידוד ממך:

פסוק יח

נמו רעיך. מנהיגי המלך ויועציו עתה לא יהיה להם יד להצילך מכף האויב והרי הם כאלו הם ישנים:
ישכנו אדיריך. כאלו שכנו בקבר ומתו כי לא יועילו ולא יצילו וכן שכנה דומה נפשי:
נפשו עמך. כמו נפוצו על דעת יונתן שתרגם יתבדרו ויתכן היותו ענין רבוי כמו ופשו פרשיו כי תפושו בעגלה דשה ופי' רבו עמך שהם נפוצים על ההרים ואין מקבץ ולפי

שקרא המנהיגים רועים אמר על העם שהם נפוצים על ההרים כלומר כצאן אשר אין להם רועה ואין מקבץ אותם:

פסוק יט

אין כהה לשברך. כהה ענין רפואה כמו כהה הנגע והוא ענין הקמוט והעצור כי כאשר הנגע או השבר קרוב לרפואה יתקמט העור סביבותיו לשברך אמר כנגד מלך אשור שזכר:

נחלה מכתך. ואומר על המכה נפעלה ואף על פי שהיא פועלה כי האדם הוא הנחלה והמכה היא המחלה על הסבה השנית כי הסבה ראשונה המביא אותה אף על פי כן מרוב החלאים אשר במכה ההיא היא נפעלת אל החלאים ההם כלומר מלאה מהם וכן כי כלה ונחרצה כי כלה אך נבהלה על זה הדרך:

תקעו כף. עליה לשמחה, כמו ויכו כף ויאמרו יחי המלך וכל עצי השדה ימחאו כף: